

new york – het vervolg (5)

Het aanzien van Williamsburg wordt nog steeds bepaald door haar industriële verleden, met grote pakhuizen en oude fabrieksgebouwen aan het water. Anno 2011 kent de buurt een bloeiende creatieve cultuur, *vintagewinkels* en hippe bars, een multi-etnische bevolking en een ultraorthodoxe joodse gemeenschap. Attractief en levendig, maar conflicten over het ruimtegebruik liggen overal op de loer.

‘The epicenter of cool’

Williamsburg in Brooklyn

Al in 1814 onderhield een stoomschip de veerdienst tussen Brooklyn en Manhattan (zie *Geografie* januari 2008). De Fulton Ferry werd overbodig nadat in 1883 de beroemde Brooklyn Bridge gereed kwam. De brug maakte een sterke groei van het forensisme naar Brooklyn mogelijk. De aanleg van de metro maakte het stadsdeel vanaf het begin van de 20^e eeuw goed bereikbaar. Dit had grote gevolgen voor verschillende buurten. Zo kregen luxe woongebieden waar de *upper class* en veel bekende New Yorkers woonden, te maken met leegloop. Bewoners vertrokken naar Long Island.

De wijk Williamsburg werd een geografische extensie van de Lower East Side op Manhattan, waar de woonsituatie slecht was en bewoners dicht op elkaar leefden. In Williamsburg was meer ruimte en veel werkgelegenheid – vooral in de fabrieken aan de haven. Grote bedrijven, zoals Pfizer Farmaceutische industrie, Standard Oil, Domino Sugar, Dutch Mustard en een aantal brouwerijen, waren gevestigd in de oude gebouwen en pakhuizen langs het water. In die tijd ontwikkelde delen van Williamsburg zich tot middenklassewoongebieden. De afstanden tussen wonen en werken waren beperkt (*walk-to-work community*) en het werk trok nieuwe immi-

granten. Na de Duitsers, Engelsen en Ieren kwamen de Scandinaviërs, Italianen en joden uit Oost-Europa. Tijdens en na de Tweede Wereldoorlog vluchtten een grote groep (ultra)orthodoxe joden (*Hasidic jews*) uit Roemenië en Hongarije. In de jaren 50 en 60 kwamen er steeds meer immigranten uit Puerto Rico en de Dominicaanse Republiek, later gevolgd door Mexicanen en Polen. De wijk heeft een diverse bevolkingsamenstelling, al leven veel nieuwkomers ruimtelijk gesegregeerd in buurten dicht bij elkaar. Ongeveer 40% van de bevolking is blank, 43% *Hispanic* en 6% Afro-Amerikaans.

Art enclave

In de jaren 60 en 70 raakte Williamsburg in verval. Er heerste een hoge werkloosheid door de krimpende industriële productie en de eco-

Nieuwkomers leven ruimtelijk gesegregeerd in buurten dicht bij elkaar

FOTO: IRINA VAN AALST

nomische crisis. Er was sprake van de-industrialisatie (zie *Geografie* oktober 2011). De wijk kreeg een slechte naam, stond bekend als gevaarlijk en crimineel, en grote delen van buurten werden beheerst door straatbendes. In diezelfde periode maakten de eerste artiesten en kunstenaars de overstek vanuit Manhattan. Ze werden aangetrokken door de lage huurprijzen, de beschikbaarheid van grote ruimten en de snelle verbindingen *downtown*. Metrolijn L is maar één halte verwijderd van Manhattan. Steeds meer *bohemians* uit onder andere Soho Manhattan namen hun intrek in de wijk. Ze vestigden zich rond Bedford Avenue waar nieuwe gallerieën en alternatieve eetcafés kwamen die in

De leegstaande Domino Sugar Factory werd in 2007 uitgeroepen tot New York City Landmark. Er liggen uitgebreide plannen voor de herbestemming, maar vanwege geldgebrek zijn de werkzaamheden nog niet gestart.

De *art enclave* breidde zich gaandeweg uit met designwinkels, wijnbars, trendy cafés, *vintage*-winkels en restaurants. Dit nieuwe Williamsburg is vooral te zien op de kruising van North 6th St. en Bedford Ave dat de New Yorkse media ook wel het *the epicenter of cool* noemen.

het weekeinde vooral werden bezocht door toeristen en inwoners van de overkant: Manhattan. De *art enclave* breidde zich gaandeweg uit met *designers*, wijnbars, trendy cafés, *vintage*winkels en restaurants. Dit nieuwe Williamsburg is vooral te zien op de kruising van North 6th St. en Bedford Ave, dat in de New Yorkse media ook wel *the epicenter of cool* heet. Ook een groot deel van het stedelijke nachtleven is inmiddels deze kant op verhuisd. Hier gebeurt het; hier worden *underground* en illegale party's georganiseerd in verlaten pakhuizen op desolate terreinen. Ook hebben de nieuwe ondernemers en bewoners een hernieuwd buurtgevoel gecreëerd dat er onder andere toe heeft geleid dat grote ketens als H&M, Starbucks en MacDonald's hier tot nu toe niet gevestigd zijn. Hippies en kunstenaars willen de buurt karaktervol en trendy houden en keren zich tegen de komst van zulke ketens.

Hasidic versus hipster

Niet alle groepen in Williamsburg zijn echter blij met de komst van de hippies, studenten en kunstenaars. Vooral de ultraorthodoxe joodse gemeenschap vecht via de media en publieksprotesten tegen de normen en gebruiken van de nieuwkomers. De enclave waar hassidische joden wonen in Williamsburg is een van de grootste ter wereld. Ze vallen sterk op in het straatbeeld. De mannen zijn over het algemeen zwart gekleed, met een hoed of keppeltje en lange pijpenkrullen aan de zijkant van hun hoofd. De vrouwen dragen een rok of jurk en moeten na het huwelijk hun hoofd bedekken met een pruik, hoed of sjaal. Lange tijd waren er onzichtbare grenzen tussen het zuidelijke en noordelijke deel, die de joodse gemeenschap scheidde van de Hispanics. Momenteel lopen deze grenzen over Broadway waar de joodse gemeenschap dagelijks wordt geconfronteerd met kunstenaars en *hipsters*.

De conflicten gaan over de ruimtelijke ontwikkelingen, de openbare ruimte en de leegstaande gebouwen. Zo leidden de plannen voor een nieuw park enige tijd geleden tot een confrontatie. De joodse gemeenschap vreesde dat hun kinderen in het park zouden worden geconfronteerd met 'halfnaakte' kunstenaars die van de zon genoten. Maar ook de recent aangelegde fietsroutes leiden tot veel ophef en ergernis. Bijvoorbeeld de Bedford Ave *Bikelane* die alle etnische buurten

FOTO: IRINA VAN ALST

Schoolbus van de orthodoxe joodse gemeenschap brengt kinderen naar speciaal onderwijs.

Er varen tegenwoordig water-taxi's tussen de luxe woontorens in Williamsburg en Wallstreet

georganiseerd, waarbij actievoerders zonder kleding door de wijk fietsten.

Ook de leegstaande gebouwen zijn vaak onderdeel van de strijd. In de oude Gretch Gitarenfabriek huurden kunstenaars een verdieping. Toen het in joodse handen overging, werden de elektriciteit en watervoorziening afgesloten en restte de kunstenaars weinig anders dan te vertrekken. Inmiddels is het complex verbouwd tot appartementen.

Geplande gentrification

Williamsburg is een attractieve plek voor *gentrification* om dezelfde reden als het ooit zeer aantrekkelijk was voor de vestiging van bedrijvigheid: een goede bereikbaarheid aan het water. De voorraad industriële architectuur (*loft space*) maakt het extra aantrekkelijk voor nieuwe bewoners. Ongeveer 20.000 mensen wonen aan het Brooklyn *waterfront* in gebouwen op terreinen met een industriële of commerciële bestemming. Deze illegale transitie van industrieel naar residentieel gebruik is vaak de eerste stap in de formele overgang van industrie naar woonfunctie, de *rezoning*.

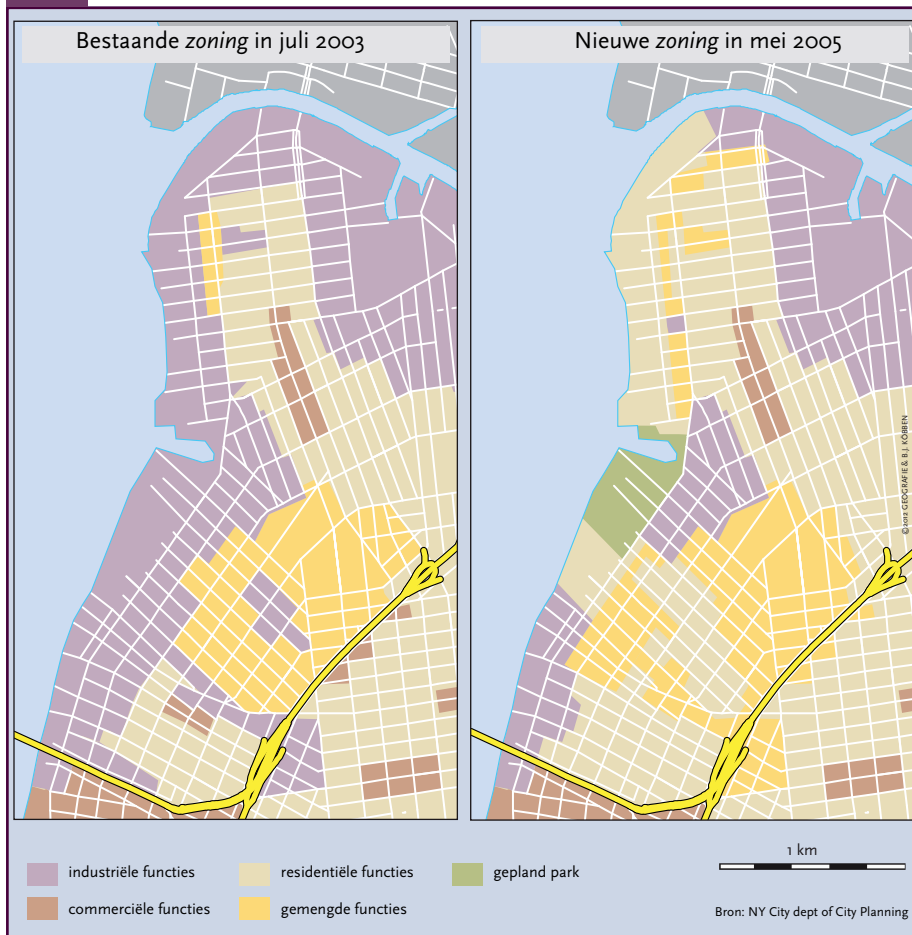
Vaak waren de eerste huurders van de leegstaande pakhuizen en oude fabrieksgebouwen kunstenaars. Zij tekenden een contract met de eigenaar van het gebouw en renoveerden het pand om er te kunnen wonen en werken. Zo ontstond er al in de jaren 70 een illegale conversie van industriële complexen naar atelier- en woonruimte. De instroom van artistieke types gaf een enorme impuls aan de buurt en bezorgde Williamsburg na een jaar of tien de status van hip en *cool*. Daardoor raakten ook kapitaalkrachtige New Yorkers geïnteresseerd en waagden de oversteek.

Het Waterfront Rezoning Plan (2003-2005) is een heel ander gentrificatieproces. Het initiatief ligt hier bij de overheid en projectontwikkelaars (zie *Geografie* november/december 2007). Er worden luxe appartementen en lofts ontwikkeld aan het water langs de East River,

van Williamsburg met elkaar verbindt. Dit fietspad van Brooklyn doorkruist ook het zuidelijke deel waar de hassidische joden leven. Zij nemen aanstoot aan de hippies en creatievelingen die in hun ogen te schaars

gekleed door de wijk fietsen en hebben met succes bezwaar aangetekend. Inmiddels is dit deel van het fietspad door de overheid verwijderd om verdere escalaties te voorkomen. Uit protest werd een *freedom ride*

Verandering in zoning Williamsburg (2003-2005)

met een geweldig uitzicht op de skyline van Manhattan. Ook de publieke ruimte aan het water die jarenlang nauwelijks toegankelijk was vanwege de zware industrie en fabrieksgebouwen, wordt heringericht met esplanades, fietspaden, parken en picknickplaatsen.

Een van de grootste projecten is Williamsburg Edge, twee glazen woontorens waarin de prijzen variëren tussen de 450.000 US dollar voor een eenkamerappartement en bijna 3 miljoen dollar voor een exclusieve drieluikwoning. Op de begane grond zijn allerlei voorzieningen, waaronder een zwembad, gym en restaurant.

Om de woonruimte in de nieuwe projecten enigszins betaalbaar te houden, zijn er Inclusionary Housing Programmes. Wie in de nieuwe wooncomplexen ook ruimte realiseert voor lage en middeninkomens krijgt als bonus extra te bouwen vloeroppervlak toegewezen. Verder is in 2008 bepaald dat er alleen een 'constructiesubsidie' wordt afgegeven aan projectontwikkelaars die ten minste 20% affordable housing opnemen.

Gentrifying business

Met de rezoning en bestemmingsverandering verdwenen de eerste (illegale) bewoners. Maar ook kleine industriële en ambachtelijke bedrijven werden veelal gedwongen een andere plek te zoeken. Uit onderzoek van Winifred Curran blijkt dat sinds 1998 al veel kleine industriële bedrijven, bijvoorbeeld in de kledingsector, noodgedwongen verplaatst zijn vanwege de enorme stijging van grondprijzen en waarde van onroerend goed. Terwijl de attractiviteit van de wijk ook voor hen bepaald was: de klanten in Manhattan nabij, goed openbaar vervoer enzovoort. De meeste vertrokken naar de randen van de buurt.

Dit lijkt een tegenstrijdig ontwikkeling: er wordt ingezet op het aantrekken van creatieve bedrijven en ateliers, terwijl van oudsher gevestigde kleine (ambachtelijke) bedrijven en ondernemers nauwelijks kans zien daar te overleven.

Voorlopig leven er nog genoeg 'creatieven', maar de herbestemming zal het karakter van de buurt ongetwijfeld veranderen. Er wordt overall aan het waterfront in hoge dichtheden gebouwd. Die woonruimte zal vooral mensen trekken uit het nabijgelegen financiële district downtown Manhattan, zo vrezende de huidige bewoners en ondernemers. En dat lijkt te kloppen; inmiddels varen er particuliere water-

Bron: New York City, Dept. of City Planning

Wandelroute: ————

Reis met de metro naar Marcy Avenue, via de bruine (J/Z) of oranje (M) lijn.

A Holy Trinity Church of Ukrainian Autocephalic Orthodox Church in Exile: deze beaux-artskathedraal ligt vlakbij Washington Plaza en was ooit een bankgebouw van de Williamsburg Trust Company. Het is nu een symbool van de etnische diversiteit van Williamsburg. **B** Hasidic Temple: in het hart van de joodse wijk, op de hoek van Division Ave en Clymer St, bevindt zich een van de grootste tempels. **C** Gretsch Building: de oude gitaarfabriek die inmiddels dienst doet als woonruimte. **D** Domino Sugar Factory: fabriek die begin 20^e eeuw werk bood aan duizenden wijkbewoners. In 2007 is de fabriek uitgeroepen tot New York City Landmark. Ontwikkelaar Lappin heeft grootsse plannen met dit gebied, nadat het in 2005 is herbestemd tot woongebied. **E** Williamsburg Edge: nieuw bouwproject van grootschalige woontorens met private condominiums aan het waterfront (zie www.williamsburgedge.com voor info over en prijzen van de appartementen). **F** East River State Park: herontwikkeld waterfront, park, picknickplekken en een prachtig uitzicht op de skyline van Manhattan.

G Bedford Avenue: belangrijkste winkelstraat van Williamsburg met veel boetiekjes, restaurants en galerieën. Veel etnische diversiteit van Polen, hassidische joden tot artiesten en hipsters. In deze straat is ook de metrohalte Bedford Avenue, van de grijze (L) lijn.

taxi's tussen de woontorens van Williamsburg Edge en Wall Street aan de overkant.

Ook de economische recessie laat zijn sporen na in Williamsburg. Dat is bijvoorbeeld duidelijk te zien aan de onafgebouwde en leegstaande appartementen aan het waterfront. Sommige woningen zijn nu tijdelijk in gebruik als youth hostel – een gouden greep dankzij de grote toestroom van studenten en toeristen. Andere niet-verkochte woningen worden verhuurd aan mensen die uit oude panden in de buurt moesten vertrekken en zich geen dure loft kunnen veroorloven. •

Bronnen

- Curran, W. 2007. 'From the frying pan to the oven': gentrification and the experience of industrial dis-

placement in Williamsburg, Brooklyn. *Urban Studies*, 44(8): 1427-1440.

- Curran, W. 2010. In defense of old industrial spaces: manufacturing, creativity and innovation in Williamsburg, Brooklyn. *International Journal of urban and Regional Research*, 34(4): 871-885.
- *New York magazine* (2010), Hasidism versus hipsters. Beschikbaar op: http://nymag.com/nymetro/news/people/columns/intelligencer/n_9756/
- Racialicious 2009. Gentrification has Nothing to Do with White Hipsters (blog). <http://www.racialicious.com/2009/04/24/gentrification-has-nothing-to-do-with-white-hipsters/>
- Warf, B. 1990. The reconstruction of social ecology and neighborhood change in Brooklyn. *Environment and Planning D*, 8: 73-96.